meerd» op hunne banieren schrijven, aan, nooit te dulden, dat door eenig stuk, in het Orgaan van den Bond geplaatst, ons blazoen wordt besmeurd, of, dat door het opnemen van advertentiën, waarin zijdelings propaganda voor de «Nieuwe Theosofie» of dergelijke „geestelijke stroomingen van onzen tijd" gemaakt wordt, onze Gereformeerde Jongelingschap buiten den koers harer bestemming kan gedreven worden;

b. besluit deze motie in onze Christelijke Pers te publiceeren.

Al is de toon van deze motie misschien wat forsch, toch zijn we aan dezen Ring dankbaar, dat hij aldus opkwam tegen den verderfelijken invloed, die van het genoemde Instituut uitgaat, en daartegen openlijk waarschuwt.

Ook wij zijn van oordeel, dat onze Christelijke bladen, met name een orgaan als het Gereformeerd Jongelingsblad, advertentiën van zulk een aard niet moeten opnemen; vooral niet wanneer deze onder zulk een titel worden aangeboden. Al te scherpe critiek oefene men daarom niet, wanneer zulk een advertentie soms in een Christelijk blad voorkomt. De redactie bemoeit zich gewoonlijk met deze advertenties niet, en de administratie is niet altoos genoeg op de hoogte om te beoordeelen, wat achter zulk een advertentie schuilt.

Maar wel had de redactie van het Jongelingsblad beter gedaan, met toen zij gewaarschuwd werd, haar leedwezen over het plaatsen van deze advertentie uit te spreken en haar lezers te waarschuwen voor het gevaar dat in dit Instituut school.

Geen verschil van opvatting.

Mr. A. J. W. van Beeck Calkoen verzoekt ons om onzen lezers mede te deelen, dat hij volkomen beaamt, wat we schreven over de verplichting van den Kerkeraad om bij elke kerkelijke huwelijksbevestiging na te gaan, of tegen dit huwelijk geen wettige bezwaren op grond van Gods Woord zijn in te brengen, en uitdrukkelijk aan de gemeente mede te deelen, eer de huwelijksbevestiging plaats vindt, dat zoodanige bezwaren niet bestaan. In zijn referaat, merkt hij op, had hij reeds hetzelfde gezegd, want alvorens te concludeeren tot het wegvallen van de woorden: Ik neem u allen tot getuigen, dat er geen wettige verhindering tegen dit huwelijk is voorgekomen, had hij voorop gesteld, dat vóór de toespraak tot het bruidspaar moet gezegd, dat de *kerkeraad geen bezwaar heeft gevonden tegen de kerkelijke bevestiging van het huwelijk*, welke woorden hij zelfs om het belang der zaak cursief liet drukken. Alleen om te doen uitkomen, dat de oude burgerlijke sanctie onder de nieuwe verhoudingen kan vervallen, meende hij, dat de bovengenoemde uitspraak kon achterwege blijven.

Gaarne plaatsen we deze rectificatie. We waren er ook geen oogenblik in twijfel over, dat er in dit opzicht van geen verschil tusschen den heer Van Beeck Calkoen en ons sprake was, al kon wellicht een enkele uitdrukking tot misverstand aanleiding geven. Toch schijnt het ons, dat de formule, die de heer Van Beeck Calkoen aangeeft, niet voldoende doet uitkomen, dat *de gemeente* geen wettige bezwaren heeft ingebracht. De heer van Beeck Calkoen laat alleen den Kerkeraad constateeren dat deze geen wettig bezwaar heeft gevonden tegen de kerkelijke bevestiging van het huwelijk. En dat nu is niet in overeenstemming met hetgeen bij de bevestiging van de ambtsdragers wordt gezegd en naar onze meening ook in het huwelijksformulier tot uiting moet komen, dat niet alleen de Kerkeraad, maar ook de gemeente zelve geen bezwaren heeft, die wettig zijn. Dat nu ligt wel in de oude formule: „ik neem u allen tot getuigen dat er geen wettige verhindering is voorgekomen", opgesloten, en juist dat element zouden we niet gaarne missen, omdat het hier een principieel punt van ons Gereformeerd Kerkrecht geldt. De afkondiging van te voren, dat zulk een huwelijksbevestiging plaats zal hebben, aan de gemeente, dient om de gemeenteleden gelegenheid te geven, bezwaren in te brengen, en daarom dient de Kerkeraad mee te deelen, dat er bij hem geen wettige bezwaren tegen deze huwelijksbevestiging zijn ingekomen. Dat de Kerkeraad zelf geen bezwaren heeft gevonden, behoeft daarentegen niet aan de gemeente te worden meegedeeld, omdat dit vanzelf spreekt, daar de Kerkeraad anders niet tot de huwelijksbevestiging zou overgaan.

Van eenig principieel verschil tusschen den heer Van Beeck Calkoen en ons is derhalve geen sprake. En we twijfelen niet, of ook op dit ondergeschikte punt zal hij het met ons eens zijn. Aan de oude formule zelve hangen we overigens geenszins. Ook naar ons oordeel behoort ze weg te vallen, niet om de veranderde verhouding tusschen Kerk en Staat, maar omdat deze formule uitgaat van de gedachte, dat heel de gemeente bij de huwelijkssluiting aanwezig is. Vroeger was dit metterdaad het geval, omdat de huwelijken toen meestal in een gewonen Dienst des Woords bevestigd werden, gewoonlijk zelfs op Zondag. Nu dit niet meer het geval is, en de gemeente weg blijft, zoodat alleen de familie en enkele vrienden er bij komen, heeft deze formule geen zin meer.

De dankzegging na het Avondmaal.

Een onzer lezers vindt het hinderlijk, dat degenen, die aan het Avondmaal hebben deelgenomen, voordat zij op hun plaats terugkeeren, eerst een dankgebed voor zich zelven doen. Hij vraagt nu, of deze gewoonte overal in onze Kerken bestaat en of het wel betamelijk is, dat men in de Kerk zulk een »persoonlijk gebed" doet.

Wat nu de eerste vraag betreft, zoo meenen we, dat deze persoonlijke dankzegging na het Avondmaal vrijwel algemeen in gebruik is in onze Kerken. En af te keuren is deze persoonlijke dankzegging ook niet. Wanneer er maar één tafel bediend werd en dan terstond na afloop van het Avondmaal en aan den Disch zelf door den predikant de dankzegging van ons Avondmaalsformulier gelezen werd, zou er voor deze persoonlijke dankzegging geen reden bestaan. Maar dit is in onze Kerken nu eenmaal niet zoo, waar meerdere tafels worden bediend en men soms zeer lang moet wachten, totdat de dankzegging van het Formulier volgt. En dan is het volkomen te begrijpen, gelijk Dr. A. Kuyper in zijn *Onze Eeredienst* opmerkt, dat men van de tafel naar zijn zitplaats teruggekeerd, behoefte heeft om nog persoonlijk God dank te zeggen. Al zal de een er de voorkeur aan geven dit eerst te doen als hij thuis is gekomen in de binnenkamer, de ander zal behoefte gevoelen om dit aanstonds te doen, en daarin moet men ieder vrij laten.

En een bezwaar tegen zulk een persoonlijk gebed in het midden der gemeente, hebben we ook niet. Wie ter Kerk gaat, is evenzeer gewoon bij den aanvang van den Dienst persoonlijk voor zichzelf een zegen te vragen, al wordt ook straks mede uit zijn naam door den Dienaar om een zegen op de bediening des Woords voor heel de gemeente gevraagd. Het een sluit het ander niet uit. Alleen is het misschien wel goed er aan te herinneren, wat Dr. Kuyper t. a. p. opmerkte, dat men niet den eisch mag stellen, dat de persoonlijke dankzegging *staande* zal geschieden, zoodat ieder het zien kan. Het staande bidden behoort alleen dan te geschieden, wanneer heel de gemeente saambidt; maar wie persoonlijk voor zich zelf bidt, moet liefst niet door te gaan staan, al te openlijk de aandacht op dit gebed vestigen.

Dr. H. H. K.

Kootwijks Scholen

In hartelijken dank ontvangen Post Cheque *f* 5. Letter D. Rotterdam.

Ds. J. H. Houtzagers.

Leestafel.

Dr. H. H. Kuyper, hoogleeraar aan de V. U. te Amsterdam, De Aarde het middelpunt van het Heelal.

I.

In de brochurenreeks Schild en Pijl, uitgave van J. H. Kok te Kampen, en die bedoeld het verdedigen der in de H. Schrift geopenbaarde waarheid en de bestrijding van de vijanden der Christelijke wereld- en levensbeschouwing, kreeg deze studie van 79 bladzijden, als Aflevering 8 en 9, van den jaargang 1918, een onderdak.

Met haar in hun tijdschrift opteemen hebben de heeren Redacteuren Grosheide, de Moor en Wielenga weer een bijzondere gelukkige keuze gedaan, want zij beantwoordt ten volle aan de bedoeling van Schild en Pijl.

Om dit laatste te doen uitkomen zal ik hier een overzicht van den inhoud geven. Daarbij zal dan tevens duidelijk worden, in welken zin de ietwat dubbelzinnige uitdrukking »de aarde het *middelpunt* van het heelal" door Prof. Kuyper gemeend is.

* * *

Als Gereformeerde, uitgaande van onze Belijdenis, »dat God alle dingen geschapen heeft en onderhoudt om *den mensch te dienen*, ten einde dat de mensch zijn God diene" (Art. XII), welke belijdenis in overeenstemming is met de Schrift, begint Dr. Kuyper in zijn 1e deel met er op te wijzen, dat dit dienen ook geldt voor de *sterrenwereld*. Iets waaruit dan volgt, »dat God in zijn schepping deze aarde met den mensch als *middelpunt* in het heelal heeft gesteld", waarbij wij dan bepaaldelijk hebben te denken aan wat Kuyper elders in zijn studie noemt het *sterrenheelal*. Als gereformeerd theoloog wijst hij er dan tevens op, dat ook in het eeuwig raadsbesluit Gods de aarde en de daarop wonende menschheid een *centrale* plaats inneemt. Verder in zijn eerste deel heeft hij het dan over de verandering van ons wereldbeeld sedert het astronomisch stelsel van Ptolomeus door dat van Copernicus, waarvan ook hij de juistheid erkent, is vervangen en waardoor wij onze aarde thans bezien in stee van *astronomisch* middelpunt, als een der *planeten*, en zelfs niet een der grootste, die zich om *onze* zon bewegen.

In verband hiermede komt hij dan tot de, na Copernicus door sommige geleerden en vooral door Fontenelle in (1686) gewaagde onderstelling, dat niet alleen onze planeet, maar ook andere planeten, wijl als door zonnen verlicht, bewoonde werelden zijn. Een onderstelling, die nog gesterkt werd sedert Darwin's hypothese der mechanische revolutie ook op de sterrenwereld werd toegepast; men op de planeet Mars z.g. »kanalen" meende te hebben ontdekt; en die, in onzen tijd door de Astronomie populaire van Flammarion schier tot een dogma is geworden. Een dogma waarop de hedendaagsche Theosophie, deze herleving van Oud-Indisch heidendom, en het Spiritisme, dat erger zenuwgif dan alkohol, gaarne voortbouwt.

En zoo is er dan, voorzoover de onderstelling van »meerdere door menschen bewoonde werelden" ook onder Christenen doordrong vaak een conflict, een botsing in hun bewustzijn ontstaan tusschen geloof en wetenschap.

'n Antithese waarbij geen synthese mogelijk is.

Voor velen toch is, zooals Kuyper schrijft: »Het Bijbelgeloof aan een aarde, die het middelpunt van het heelal is, reeds lang verouderd en door de wetenschap weerlegd".

De bedoeling met zijn geschrift is nu, „dit Bijbelgeloof voor de vierschaar van de wetenschap te rechtvaardigen". (p. 10).

Alvorens hier echter toe overtegaan, laat hij in dit zijn *eerste* deel een *drietal* opmerkingen voorafgaan.

* * *

De eerste opmerking is, *dat men moet onderscheiden tusschen de feiten, die de wetenschap als vrucht van waarneming aan het licht heeft gebracht, en de onderstellingen of* hypothesen *welke dienen om deze feiten te verklaren.*

Tot die *feiten*, welke ook voor hem vast staan, rekent hij dan, dat de aarde niet het *astronomisch* middelpunt is van het heelal, maar een der planeten die om de zon wentelen, en dat de zon zelf weer een der vele sterren is, waarvan menigeen haar in glans overtreft.

Deze feiten acht hij allerminst in strijd met de Schrift. Wel heeft men dit aanvankelijk gemeend, »toen men de Schrift te veel als een handboek voor astronomie beschouwde, wat ze zeker niet is" p. 11. Maar dit berust op een misverstand. »Poëtische schilderingen als in het boek Job en Psalmen mag men evenmin in letterlijken zin opvatten, als op grond van andere teksten, zooals Jozua 10:12 en 13 en Jesaja 38:8, (hier op p. 11 sloop bij deze teksten een drukfout in, en kwam er te staan Joz. 10:11 en Jes. 35:10) beweren, dat volgens de Schrift de aarde stil staat en de zon om haar draait, en daarom het zoogenaamde Copernicaansche stelsel met de Schrift in strijd is." Onomwonden erkent Dr. Kuyper dan ook, dat dit „de Schrift als een wetenschappelijk handboek beschouwen, om onze astronomische verhouding der sterren te leeren kennen," „de fout is geweest waaraan niet alleen de Roomsche Kerk, maar evengoed een Luther en een Melanchthon en ook onze eigen vaderen, zooals bijv. een Voetius en een à Brakel, zich schuldig hebben gemaakt." En hij voegt er aan toe, dat de Schrift is de openbaring Gods tot onze zaligheid en zij, voor zoover zij zich uitlaat over astronomische verhoudingen, »dit doet in de menschelijke taal, naar de mate der kennis die destijds bij de menschen gevonden wordt, en in de voorstellingen aan het naief realisme ontleend, dat de dingen meent werkelijk te zijn, zooals wij ze zien". Iets waarvoor hij dan, onder meer, verwijst naar Hand. 27:27 „het land dat naderde". Van een strijd tusschen wetenschap en Schriftgeloof is, alzoo besluit hij, tusschen de *feiten* der eene en de openbaring der andere geen sprake.

Anders staat het met de *hypothesen* der wetenschap en de Schrift. En tot deze hypothesen rekent hij dan, „dat de voorstelling der Schrift, dat God alleen op deze aarde een menschelijk geslacht schiep, onjuist is, omdat er *vele* bewoonde werelden in het heelal zijn." (p. 12).

Van een vaststaand resultaat van wetenschappelijk onderzoek is, zooals de auteur hier beweert en later aantoont, allhans tot dusver, echter geen sprake.

* * *

De tweede opmerking is, dat heel de schepping om ons heen ons predikt, dat de innerlijke en geestelijke waardij der dingen juist niet bepaald wordt door de massaliteit van hun gewicht of de grootte van hun omvang, maar daarmede veeleer in omgekeerde verhouding staat. Deze opmerking staat in verband met de *hypothese* dat, wijl het een *feit* is, dat de aarde niet het *astronomisch* middelpunt van het sterrenheelal is, zij daarom ook niet de eenig bewoonbare ster zou zijn.

Met tal van voorbeelden, ontnomen aan de an-organische natuur, de dierenwereld en de menschenwereld, wordt dan de omgekeerde verhouding tusschen *materieele* massaliteit en *geestelijke* waarde aangetoond en die verhouding toegepast ook op de *sterrenwereld*.

Zich vooralsnog beperkend tot *ons* zonnestelsel, verwijst Kuyper daar het feit, dat niet op de zon, maar alleen op de aarde gevonden wordt dat hoogere, rijk leven, dat in plant en dier zich openbaart en in den mensch zijn hoogste voltooiing vindt. »Niet de aarde is er om de zon, maar de zon is er om de aarde. Zij dient om op deze aarde, door licht en warmte, het leven mogelijk te maken», p. 17. En daarmee is aangetoond, dat onze aarde wel niet het *astronomische*, maar toch het *geestelijk* middelpunt is en, wijl het geestelijke zooveel hooger waarde heeft dan het stoffelijke, de *meerdere* is.

De auteur voorziet hier echter een bedenking en wel deze:

Al is ook aangetoond voor ons zonnestelsel, dat het *geestelijk* middelpunt op de aarde ligt en onze zon haar doel vindt in de aarde en in het op die aarde wonend menschelijk geslacht, toch geldt dit nog niet van andere *zonnesterren* en dewijl de meeste van deze zonnesterren zoover van ons afstaan, dat ze met onze aarde *in geen het minste verband kunnen staan*, is de gedachte, dat deze sterren geschapen zouden zijn om de aarde en de op deze aarde wonende menschheid te dienen, al te dwaas!

* * *

Deze bedenking geeft hem dan aanleiding tot zijn derde en laatste opmerking, *dat eenerzijds de Schrift ons ongetwijfeld leert, dat niet alleen onze zon maar ook de andere sterren door God gegeven zijn om den mensch (Gen. 1:14) en anderzijds de bewering, dat deze sterren voor ons geheel* doeltoos *zouden wezen, nu ook gebleken is niet juist te zijn.*

Dit laatste wordt dan nader aangetoond, nadat vooraf nog weer onverholen wordt erkend, dat vroeger het verband tusschen ons en de sterren overdreven werd. Iets waarbij zoowel het »Fatum astrale" als het in een »zonsverduistering" of »het verschijnen van 'n komeet" voorboden van oorlog of pestilentie zien, als »dwaas bijgeloof" wordt gesignaleerd.

Dan, al mag men dit verband niet overdrijven, dat er een verband is tusschen ons en de sterrenwereld, is zeker, en daarvoor verwijst Prof. Kuyper dan naar drieërlei. Vooreerst naar het aesthetische doel, dan naar het chronologische, en eindelijk naar het praktische of het op het handelen, bepaaldelijk wat de zeevaart betreft, betrekking hebbend doel dat de sterrenwereld voor ons heeft.

Dit drieërlei doel raakt echter slechts het *zijdelingsche* nut, dat de mensch uit de *beschouwing* van de sterrenwereld trekt. Maar niet wordt vernomd te wijzen op den *rechtstreekschen* invloed dien de sterren op onze aarde, als woonplaats van den mensch, hebben.

En daartoe wordt dan verwezen naar de jongste ontdekkingen op het gebied van het *licht*, waardoor gebleken is, dat het niet alleen dient om *warmte* te verspreiden, maar ook om de *chemische werking*, die er van uitgaat. Een chemische werking, die niet alleen uitgaat van voor ons oog waarneembare, maar ook van voor ons oog onwaarneembare lichtstralen. Een chemische werking die *negatief* is, bij haar dooden van bacteriën en bacillen, maar ook *positief* bij het zich assimileeren of in zich opnemen van an-organische stoffen door de planten, en welke an-organische stoffen eerst dus opgenomen door de planten, tot voedsel kunnen dienen van dier en mensch.

Met gegevens ontleend aan Wallace's Mans place in the Universe, komt Dr. Kuyper dan tot het resultaat, dat „zonder plantengroei mensch noch dier zouden kunnen leven en hoe voor het plantenleven het licht onontbeerlijk is," en alzoo de voorstelling, alsof de aarde alleen in verband zou staan met ons zonnestelsel, maar de sterrenhemel daarbuiten voor haar geen doel zou hebben, onhoudbaar is gebleken." (p. 22 en 25).

Met een waarschuwing tegen die valsche *teleologie*, waarbij *de mensch* eenzijdig gesteld wordt als het *doel* waarop alles betrekking heeft, en ook vergeten wordt dat de eere Gods het eindddoel van Zijn Schepping is, wordt dit eerste deel van de studie besloten. (p. 27).

'n Studie, die, al is zij ook niet van een vakman, vrucht is van nauwkeurige kennisneming der nieuwste vakliteratuur, en daarbij, zooals van dezen historicus ook niet anders te verwachten was, blijken gevend van wetenschappelijke eerlijkheid. 'n Studie voor velen ook onder ons, en ik denk weer aan de jongeren, tot sterking van hun Schriftgeloof van zoo groote importantie, dat ik haar met hartelijke sympathie hier een ietwat uitvoerige bespreking ten volle waard acht.

Daarom over haar tweede en derde deel een volgend maal.

G.

Voor Kinderen.

AAN VRAGERS.

Maaike. — Tweede en derde persoon. — De zeven planeten. — De ballingschap. — Haneboek.

N. N. te S. vraagt, te willen melden, of de naam *Maaike* wel een Hollandsche naam is, en zoo neen, van welken naam »Maaike" afkomstig is.

De naam Maaike komt, zegt hij, in den Alblasserwaard en in de omgeving van Gorinchem meermalen voor. Wij vinden den naam als naam niet mooi, en zouden gaarne weten, of niet tot de oorspronkelijke spelling moet worden teruggegaan, waarom wij gaarne de hierboven gevraagde inlichtingen van UEd. tegemoet zien met uw taalkundig advies, dat wij op hoogen prijs stellen.

Tot antwoord diene, dat *Maaike* wel degelijk een echt Hollandsche naam is, en voor Nederlandsche meisjes zelfs veel gepaster dan Corrie, Betsy en al zulke uitlanders. Maaike komt van Maria, met het achtervoegsel *ke* dat hetzelfde is als *je*. Maaike staat dus gelijk met Mietje of Marietje, en is alleen op vele plaatsen verouderd, gelukkig niet overal.

Vroeger was de naam vrij algemeen. Bekend is in Friesland Maaike-meu, dat is tante Maaike. Met dezen naam duidde men aan de bij vele beminde vrouwe Maria Louise van Hesse—Cassel, echtgenoote van den Frieschen Stadhouder. Er is dus geen enkel bezwaar om den naam Maaike te gebruiken. Hij verdient zelfs in vele gevallen de voorkeur.

Hoe moet het toch zijn? vraagt W. S.

»U *hebt* mij geschreven" of

»U *heeft* mij geschreven.

»U *zijt* wel vriendelijk" of

»U *is* wel vriendelijk".

Of is het allebei goed en wat is dan het beste?

»U komt af van het oude *Uw Edelheid*, later verkort tot *UEdele*, *UE.* en eindelijk tot *U.*

U w Edelheid is natuurlijk derde persoon, en van daar dat het zijn moest: »U *is*", »u heeft" (door »persoon" wordt hier verstaan het werkwoord met *ik, gij, hij* en hun meervouden b.v. ik ben, gij zijt, hij is). De vraag komt hierop neer: Zal men na »u" den tweeden of den derden persoon gebruiken?

Nu is echter »u" in de plaats getreden van »gij", dat in de spreektaal bijna niet meer voorkomt. Zoo beschouwd kan men bij »U« zeer geschikt den tweeden persoon gebruiken, en zeggen: »u hebt« »u zijt«. Dit is niet alleen zeer begrijpelijk maar heeft ook het voordeel dat het goed is voor enkelvoud en meervoud beide. De derde persoon laat zich hier alleen in het enkelvoud gebruiken. Men kan niet zeggen: »vrienden u is (of u zijn) tevreden, maar wel »zijt tevreden«. Dat is dus altijd bruikbaar en daarom verkieselijk.

P. heeft ergens het volgende gelezen:

»Het heele gezelschap bracht daarna een bezoek aan een waarzegger, die een elk vertelde onder welke der zeven planeten hij geboren was«. Wat wordt hiermee bedoeld.

Oudtijds meende men dat de aarde in het middelpunt van het heelal stond. Om haar heen draaiden de zeven planeten.

Dit waren:

De Zon.

De Maan.

Mercurius.

Venus.

Mars.

Jupiter.

Saturnus.

Elk mensch, zoo geloofde men, was geboren onder een dezer planeten, dat wil zeggen, dat deze op zijn leven en lot invloed oefende. Vandaar dat de waarzeggers trachtten te bepalen onder welke planeet iemand geboren was, en daaruit hun voorspellingen opmaakten. Was iemand geboren onder Mars, den god van den strijd, dan zou hij krijgshaftig zijn, onder Jupiter machtig enz.

Dat hieronder veel bedrog en dwaasheid liep is licht te begrijpen. Maar nog altijd zijn er veel menschen die er aan gelooven. In Gods Woord worden zulke dingen uitdrukkelijk verboden.

In Ezra 3 vs. 11, 12, 13 staat, schrijft W. W.:

En zij zongen bij beurten, met den Heere te loven en te danken, dat Hij goedig is, dat Zijn weldadigheid tot in eeuwigheid is over Israel. En al het volk juichte met groot gejuich, als men den Heere loofde over de grondlegging van het Huis des Heeren.

Maar vele van de priesteren, en de Levieten, en de hoofden der vaderen, die oud waren, die het eerste Huis gezien hadden, dit Huis in zijn grondlegging voor hunne oogen zijnde, weenden met luider stem; maar velen verhieven de stem met gejuich en met vreugde.

Zoodat het volk niet onderkende de stem van het gejuich der vreugde van de stem des geweens van het volk; want het volk juichte met groot gejuich, dat de stem tot van verre gehoord werd.

Als ik nu goed reken, zegt hij, moeten de jongsten van hen die klaagden tachtig jaar of daaromtrent zijn geweest. Hun getal kan dus niet groot geweest zijn. Toch staat er dat het weenen en het juichen ongeveer even sterk waren.

Laat ons zien hoe het staat.

Nebucadnezer, koning van Babel, voerde omstreeks 600 vóór Christus oorlog tegen Juda. Na zijn eerste overwinning bracht hij een aantal aanzienlijken uit Juda over naar Babel. Onder deze waren Daniël en zijn drie vrienden. Dit was de eerste wegvoering. In het geheel zijn er drie geweest.

Bij de tweede moesten duizenden handwerkslieden Kanaän verlaten voor Babel.

De derde wegvoering omvatte bijna al die nog in Kanaän over waren.

Nu wordt de zeventigjarige ballingschap beschouwd te beginnen met de *eerste* wegvoering in 606 vóór Christus. Toen het volk in 536 terugkeerde moesten die van de eerste wegvoering minstens 80 jaar oud zijn, om zich wat van den tempel te herinneren. Maar die van de laatste wegvoering konden bij hun terugkeer 60 jaar oud en daarboven zijn, zij konden zich den eersten tempel best herinneren. Want die is eerst verwoest bij de derde wegvoering. Er waren dus tamelijk velen die konden weeklagen over de verloren heerlijkheid van den eersten tempel, dien zij zich nog uit aanschouwen herinnerden. Alleen de jongere geslachten konden geen vergelijking maken.

Een vraag over het »Haneboek" meen ik reeds vroeger te hebben beantwoord. Nu kortelijk dit:

Het Haneboek was een schoolboek, waaruit de jeugd spellen en lezen leerde. Het ontleende zijn naam aan het prentje van een grooten haan op den titel, die ook in andere boeken voorkomt.

Onder den haan stond het volgend versje:

De haan verkondigt 's Heeren dag,
Heeft in zijn huisgezin ontzag.
Hij roept een ieder vroeg aan 't werk,
En Zondag naarstig naar de kerk.

Hoogenbirk.

Buitenland.

Duitschland. Bij de verkiezingen voor de nationale vergadering.

Het is te denken dat in Duitschland, nu de republiek in plaats van de monarchie getreden is, de hand aan den ploeg geslagen wordt om zooveel doenlijk de nadeelen, die uit den veranderden toestand voor de Kerk kunnen voortvloeien, af te wenden. Scheiding van Kerk en Staat was reeds aan de orde vóórdat de revolutie tot stand kwam. Maar nu is te vreezen dat deze op een manier zal tot stand komen, die de Kerk in haar beweging zal belemmeren. Konden de leidslieden der kerk maar tot het besluit komen: wij aanvaarden het beginsel van de Vrije Kerk. Doch nog steeds blijft men in toonaangevende kringen het denkbeeld van de Volkskerk vasthouden, waarin ook, maar niet uitsluitend, plaats zal zijn voor hen die hare belijdenis beamen. Daaruit is te verklaren dat de Opperkerkeraad en de permanente Commissie der Algemeene Synode, toen het ging tegen de verkiezingen voor de Nationale vergadering die over de bestuursvormen der republiek zou hebben te beslissen, eischte dat alle Evangelische mannen en vrouwen tegenover de politieke partijen de volgende »Forderungen« zouden laten gelden: 1o. Vrijheid van Godsdienstoefeningen en volle bewegingsvrijheid voor de Evangelische Kerk; 2o. dat er overleg zal gepleegd worden tusschen de organen van de Kerk en die van den Staat voordat er een verandering gemaakt wordt in de verhouding die er tusschen Kerk en Staat tot hiertoe bestaan heeft; indien deze niet plaats heeft, zal er een »Kulturkampf« ontstaan, waarvan de gevolgen niet zijn te overzien; 3o. dat de Kerk als een publiekrechtelijk lichaam zal erkend blijven, en dat haar dientengevolge het recht zal gewaarborgd zijn om belastingen te heffen; dat zij in het bezit zal blijven van haar vermogen en zij voldoende schadeloos gesteld wordt, indien zij geen geld meer uit de Staatskas zal verkrijgen; 4o. dat hoe ook de verhouding tusschen Kerk en Staat geregeld wordt, een openbaar schoolwezen staatsrechtelijk gegrond op het fundament eener Christelijke vorming en opvoeding, en waarbij niet daarnaast Evangelische Godsdienstonderwijs gegeven wordt; een openbaar onderwijs waarvan het middelpunt een Godsdienstlooze zedeleer is; ontoereikend en verderfelijk moet genoemd worden voor de grondslagen der Duitsche cultuur; tenslotte, dat de Theologische faculteiten als noodzakelijk voor een alle wetenschappen omvattende Hoogeschool bestaan blijven.

De dreiging met een »Kulturkampf« is opmerkelijk. Rome heeft zulk een strijd eenmaal gevoerd met het gevolg, dat de rechten en vrijheden der Roomsche kerk in Duitschland, die door de z.g. Meiwetten waren aangerand, door den Staat moesten erkend worden. Doch de Roomsche Kerk vormde een eenheid en kon daardoor een kracht ontwikkelen, welke tenslotte een Bismarck noodzaakte om te capituleeren. Doch deze ontbreekt juist in de Evangelische Kerk. Zij is jammerlijk verdeeld, en het besef dat zij zich als vrije kerk op het fundament der belijdenis heeft te reformeeren, waardoor zij wel klein worden, maar aan innerlijke kracht winnen zou, schijnt maar te veel te ontbreken.

Gemengd Nieuws.

Stemming over behoud van Godsdienstonderwijs. Volgens de *Rhein-Westf. Zeitung* van 6 Jan. l.l. werd te Buer-Wassel een stemming gehouden over de vraag, of men het Godsdienstonderwijs op de scholen wenscht te behouden of niet. 179 stemmen werden uitgebracht voor scholen zonder Godsdienstonderwijs, terwijl 703 anders zich voor scholen met Godsdienstonderwijs verklaarden. Dit is des te merkwaardiger, omdat het grootste deel der bevolking tot de socialisten behoort. Het grootste deel van hen die het Godsdienstonderwijs niet door de school wenschten gegeven te zien, spraken uit, dat ze wel Godsdienstonderwijs verlangden, doch alleen door de Kerk. Mocht de stemming overal in Duitschland aldus zijn!

Wisckel.

Officieele Berichten.

Vrije Universiteit.

Men schrijft ons:

Werken, voordurend werken, en op allerlei geoorloofde wijze werken, is thans zaak.

Besproken werd op de laatst gehouden Jaarvergadering, dat niet mocht worden gerust voor de contributie tot *f* 150.000 per jaar was gekomen. Thans zijn we aan de *f* 40 000 toe.

En wij gaan vooruit, hard vooruit, maar nog niet genoeg vooruit, om over voldoende inkomsten te beschikken. Het aantal hoogleeraren klimt en de uitgaven voor honoraria en voor de kosten stijgen.

Dank zij 's Heeren zegen, de bereidwilligheid der vrienden en de krachtige actie van de comité's, correspondenten en agenten, is in dit jaar de contributie met ruim *f* 1200 vooruit gegaan. Groningen ging weer voorop. In de maand Februari werd daar het werk op nieuw aangepakt en de eerste week werd de contributie met *f* 498 en de tweede week met *f* 268 verhoogd.

Het comité te Groningen stelde den heer van der Blom aan, door wien deze provincie, straks wellicht ook Drenthe en misschien Overijsel, zal worden bewerkt.